

ODRAZI KORVINOVA HUMANISTIČKOG KRUGA U LUCIĆEVOJ *ROBINJI*

Josip Vončina

Ianus Pannonius (Ivan Česmički) pripada među one ljude od pera (potekle iz hrvatskih strana) koji su se okupili na budimskome dvoru kralja Matije Korvina da bi — unatoč svojoj visokoj humanističkoj obrazovanosti i književnoj vještini (ili možda: upravo zahvaljujući njima) — dobili također visoke državne funkcije, pa pobunivši se protiv svojega suverena — završili u izgnanstvu. U krugu intelektualaca na Korvinovu dvoru neko je vrijeme djelovao i Dubrovčanin Ludovik Crijević Tuberon, pa je glas o tome kulturnom krugu, posve prirodno, dopirao i do slobodne republike kojoj je poznatu odu spjevao Hanibal Lucić.

Stoga je posve prirodno da je taj Hvaranin, živo kontaktirajući s Dubrovnikom u cjelini (iako ne znamo ni jedne tamošnje osobe s kojom bi se posebno vezao), za temu svoje *Robinje* uzeo priču o turskoj zarobljenici, kćeri hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga bana iz Korvinova razdoblja Blaža Podmanickoga, i o njezinu osloboditelju mladom Derenčinu, »netjaku« (ili možda: unuku) također bana Emerika Derenčina, koji je skrivio tragični krbavski poraz godine 1493.

Prva Lucićeva historijska nelogičnost sastoji se u tome što je lik Robinje (koji simbolizira razmjerno uspješnu vladavinu Korvinovu) učinio zavisnim od potomka Derenčinova (koji je uzročnik porazu što je turskoj najezdi otvorio put u hrvatske zemlje).

U *Robinji* se već odavno (od Vodnika i Kombola) naziru talozi petrarkističke poezije i naše domaće narodne pjesme. To pak znači da bi u toj prvoj hrvatskoj drami s tematikom iz »suvremene domaće povijesti« poetica fictio« prevladavala nad čvrstim argumentima znanstvene historiografije.

I doista. Oslonivši se na poznatu i popularnu *Povijest Hrvata* Vjekoslava Klaića, možemo do u pojedinosti utvrditi kako je Blaž Podmanicki (folklorni »Blaž Madžar« ili Lucićev »Majer Blaž«), zbog udjela u uroti protiv Korvina, bio godine 1472. skinut s banske časti. Naprotiv, u *Robinji* se tvrdi upravo suprotno:

»Hrabrost oca moga i vira jest bila
Kralja ugarskoga k sebi primilila. . .« (PSHK 7, str. 72),

a o budućoj zarobljenici Korvin je — kaže se — vodio posebnu brigu:

»I varhu nje stražu imaj pomnija tvoja,
Jer ju imam dražu neg da bi kći moja« (PSHK 7, str. 74)

Naslovno lice u *Robinji* povezano je, dakle, s dvorom kralja Matije Korvina, a mladi Derenčin s vladavinom njegova nasljednika Vladislava II. Jagelovića. Štoviše, »ban Vlasko« bio je miljenik »kralja ugarskoga«, pa je njegova kći uživala monarhovu svesrdnu pomoć.

Zimi pretežno boraveći na budimskome dvoru (»u gradu u zlačane hiže«, st. 74), ljeta bi provodila uz Dunav, među utocima dviju rijeka: Drave i Save. Iz toga njezina boravišta ugrabili su je Turci.

Riječ je, dakako, o Beogradu ili njegovoj blizini. Kao što je poznato, Beograd su Turci osvojili godine 1521. Od vremena Podmanickoga (koji je banovao do 1472) i Emerika Derenčina (koji je u tursko zarobljeništvo pao 1493) do pada Beograda prošlo je, dakle, čak pedesetak ili najmanje tridesetak godina. Pa ipak, za Robinju mladi Derenčin izrije kom kaže da je »toliko još mlada« (st. 191), iako bi — prema realnim vremenskim odnosima — u vrijeme zbivanja radnje morala već biti u podmaklim godinama.

Čak i s obzirom na vremenske odnose Lucićeva je *Robinja*, dakle, znatno stilizirana. To može objasniti neke temeljne odlike njezina jezičnog izbora, u kojem (unatoč važnim metričkim karakteristikama: dvostruko rimovani dvanaesterici) prevladava dikcija narodnog pjesništva.

Potpuno je jasno da sve pojedinosti povijesne istine nisu Luciću važne. Ali ipak, iz njegovih stihova povremeno izbija veoma jasan stav, čak prema ondašnjim društvenim, državnim i političkim odnosima.

Nasuprot konzervativnu stavu prema puku (što ga je — u vezi s hvarskim ustankom — nazvao mnoštvom koje »dil razbora ne ima«), Lucić je nekoliko puta (definirajući ne hvarske, nego dubrovačke relacije) progovorio o narodnoj zajednici. U poznatoj pohvalnoj pjesmi on Dubrovniku kliče »časti našega jezika«, tj. istaknutoj, slobodnoj oazi na ukupnome narodnom tlu. U *Robinji* pak Derenčin kaže da će najmiti »korablje« kojima će biti svrha da izbavljenu zarobljenicu »do vaše daržave, ka Senju poprate«. Odnos *jezik* (=narod) — *država* u Lucićevu je opusu identičan istome odnosu što ga (stotinjak godina kasnije) Franjo Glavinić izražava tvrdnjom da »jezik naš po vnogih daržava h jest razštarkan«, a svrha je da se izborom jezika udovolji svim česticama razjedinjene zajednice.

Sjećajući se svoje ljetne rezidencije, Robinja kaže da:

Tuj moje sve dilo razbirati biše
Rumeno i bilo cvitje kô miriše,
I perle koje su od broja nizati,
I nakitiv resu zlatu podstrizati,
I sterat svilicu po bilomu platnu,
Umišujuć žicu srebarnu i zlatnu (st. 275—280)

To je reminiscencija na kulturnu sredinu u kojoj su se odslikavale djelatnosti kojima je visoka feudalka bila zaokupljena na kraljevskome dvoru. A ondje su se ispisivale kaligrafirane povelje Matije Korvina i njegovih visokih funkcionara, odnosno pisali latinski stihovi i drugi sastavci humanističkih pisaca.

Koliko je Lucić nastojao radi svoje pjesničke svrhe prekrojiti povijesne činjenice, vidi se po tome što iz jedne historijske osobe — fonetskom i onomastičkom igrom — stvara dva različita lika. U drami je *Vlasko ban Robinjin otac!* [»Zginuvši *Vlasko ban* (toj bi ime momu / *Ocu. . .*«, st. 331—332)], a *Majer Blaž* njezin djed:

A *did*a joj banom znamo, *Majer Blaža*,
On biše karstjanom zaščita i straža,
On Turke s načinom izagna iz Pulje,
Bivši jur Latinom smoklo do košulje.

Bio je tuj s nami, vitar ga ustavi,

Kada se s vojskami prik mora priplavi (st. 971—976)

Ako su, dakle, Dubrovčani i drugi učeni ljudi iz južne Hrvatske kulturno i književno djelovali na budimskome dvoru (kojem traga nalazimo u Derenčinovoj želiji: »I listo Bog da dâ *Budina* dostupit«, st. 1015), s te su se strane uzvraćali posjeti uglednika Dubrovniku. Majer Blaž pak bio je »Beside vesele, razuma duboka« (st. 980).

Dakako, zbog jezičnog izbora u Lucićevoj *Robinji* možemo uzeti da se bitna napomena o načinu govora mladog Derenčina (»Da pravo za reći, po tom što besidiš, / Targovca nič veći meni se ti vidiš«, st. 221—222) odnosi na hrvatski jezik. Ali nije isključeno da se to tiče ukupne obrazovanosti i sposobnosti izražavanja u domaćem i u latinskom jeziku. To je Luciću (koji je rođen tek petnaest godina poslije smrti Česmičkoga) moralo biti dobro poznato, kad o tome važne pojedinosti zna Tomaš Mikloušić, koji u *Izboru dugovanj vsakoverstneh* (1821) piše:

»Januš Vitez (Janus Panonius) poleg Tuberona i Bonfinia . . . rođen vu Slavoniji, gde još i sada nahađa se Vitezov pleme. Od strica eršega ostrogonskoga odkojen vu navukih vu Veroni s tulikem napredkom, da (kak piše Bonfin) navučitel njegov znal je večputi spominjati, »da niti zmed Talijanov, niti stran-skeh neje imel vučenika, koji bi se Janošu Panonskomu vu vrloče, navučnosti i pameti prispodobiti mogel, kad je govoril dijački vu Rimu varušu, kada grčki sredi Atene rodenoga bi rekel. Vsi su zaisto držali, da vu celoj Panoniji bolšega dijačkoga vitiznanca (poeta) od Januša Panonca neje. Kralj Ladislav postavil ga je biškupa pečuhskoga, pod Matijašem kraljem za Kažimira Poljskoga proti Matijašu je stal. Zatu vu srdu Matijaša dospel i pobegel vu Slavoniju, ter se pri Osvaldu biškupu za grebečkem zadržaval, i leto 1472 preminul. . .«